

سنجش نقش شرکتهای تعاونی تولیدی در سودآوری

بانک توسعه تعاون

نگارش :

حسین فولادی وندا

چکیده

موضوع تحقیق حاضر سنجش نقش شرکتهای تعاونی تولیدی در سودآوری بانک توسعه تعاون است. یکی از اهداف مهم بانکها از فعالیت در اقتصاد، جذب منابع (تا حد امکان از ران قیمت) از اشخاص و هدایت آنها بسوی فعالیتهای اقتصادی و

نهایتاً" افزایش حاشیه سود است. از این رو میزان سودآوری به عنوان یک هدف مهم بانکها می باشد. قلمرو تحقیق حاضر شامل ۱۳۴۸۵ شرکت تعاونی تولیدی است که برای یک دوره ۲ ساله، یعنی از سال ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۳ مورد بررسی قرار گرفته اند. با استفاده از مدل کوکران ۳۷۳ شرکت بطور تصادفی به عنوان نمونه انتخاب شدند. این پژوهش سعی کرده است به این سوال که آیا شاخصها و ویژگیهای شرکتهای تعاونی تولیدی بر سودآوری بانک توسعه تعاون تاثیر دارد یا نه؟ با مطرح کردن یک فر ضیه اصلی و پنج فر ضیه فرعی پاسخ دهد. برای آزمون تاثیر شاخصها و ویژگیهای شرکتهای تعاونی تولیدی بر بازدهی داراییهای بانک توسعه تعاون از مدل رگرسیون خطی چندگانه و برای آزمون تاثیر هر شاخص با بازدهی داراییها از رگرسیون خطی ساده استفاده شده است. نتایج حاصل از تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار Spss.V19 نشان داد اولاً شاخصها و ویژگیهای شرکتهای مزبور بر سودآوری بانک توسعه تعاون تاثیر بسیار قوی داشته و ثانياً از بین این شاخصها، متغیر اندازه، نسبت سپرده های قرض الحسنه و نسبت تسهیلات اعطائی دارای تاثیر مثبت بر بازدهی داراییها بوده، متغیر نسبت سپرده های سرمایه گذاری دارای تاثیر منفی بر بازدهی داراییها و نهایتاً" متغیر تعداد سالهای همکاری شرکتهای مزبور با بانک توسعه تعاون بر بازدهی داراییهای بانک توسعه تعاون تاثیر نداشت.

واژگان کلیدی: سودآوری، بازدهی داراییها، تسهیلات اعطائی، سپرده ها، اندازه شرکت.

بیان مسأله

امروزه در مقایسه با دو بخش دیگر اقتصاد (صنعت و کشاورزی)، سهم قابل توجهی از کل اقتصاد به بخش خدمات تعلق داشته و در بخش خدمات نیز بانکها و موسسات مالی و اعتباری از نقش برجسته و ممتازی برخوردارند. هر فعالیتی که مستلزم کسب سرمایه و منابع مالی باشد، بی تردید به دخالت بانکها و موسسات مالی نیازمند است.

با توجه به نقش برجسته بانکها در اقتصاد کشور، ارزیابی عملکرد آنها می تواند از اهمیت فوق العاده ای برخوردار باشد. سودآوری از جمله عوامل تاثیر گذار در ارزیابی عملکرد بانکها بحساب می آید (رستمی، ۱۳۹۰).

بانک توسعه تعاون یکی از بانکهای تخصصی (نه تجاری) است که در جهت ارتقای بخش تعاونی شکل گرفت. یکی از اهداف این بانک کمک و حمایت از بخش تعاون در قالب شرکتهای تعاونی تولیدی است. در این راستا اکثر شعب این بانک در پی جذب مشتریان حقوقی در قالب شرکتهای تعاونی می باشند. بر این اساس این سوال و مساله پیش می آید که: آیا بین جذب و تعامل با شرکتهای تعاونی تولیدی با میزان سودآوری بانک توسعه تعاون رابطه وجود دارد یا خیر؟ و کدام شاخصها و ویژگی این شرکتهای بیشتر سودآوری بانک توسعه تعاون را تحت تاثیر قرار داده است؟ لذا در این تحقیق سعی خواهیم کرد ابتدا شاخصها و ویژگیهای شرکتهای تعاونی را که با سودآوری بانک توسعه تعاون رابطه دارد را شناسایی و سپس نوع رابطه این شاخصها را با سودآوری این بانک بررسی نماییم. یعنی در این تحقیق بدنبال سنجش نقش شرکتهای تعاونی تولیدی در سودآوری بانک توسعه تعاون هستیم.

اهمیت و ضرورت تحقیق

گسترش بازارهای جهانی و افزایش رقابت در بازارهای خدمات مالی، سودآوری این صنعت را تحت تاثیر قرار داده است. با توجه به اینکه سودآوری یکی از کارکردهای مهم بانک به عنوان واسطه مالی می باشد و از آنجائیکه یک بانک سودآور توان بیشتری برای مقابله با شوکهای منفی بازار را داراست، لذا توجه به شاخص سودآوری به عنوان یکی از شاخصهای ارزیابی عملکرد در بانکها و اهمیت نقش آن در تصمیمات مرتبط با نحوه تجهیز منابع، تامین مالی و همچنین چگونگی تخصیص منابع، ضروری است. بنابراین این بانکها بایستی با بررسی عوامل مرتبط با سودآوری خود موجبات افزایش توان رقابت پذیری و سازگاری با تغییرات محیط کلان را فراهم آورند (رستمی، ۱۳۹۰).

لذا با توجه به شکل گیری بانک توسعه تعاون به عنوان یک بانک تخصصی در بخش تعاون کشور و اهمیت سودآوری از منظر مدیران این بانک ضروری و مهم به نظر می رسد که در مورد عوامل تاثیر گذار شرکتهای تعاونی تولیدی بر سودآوری

این بانک، به تحقیق و پژوهش پرداخته و بعد از شنایی این عوامل نوع رابطه آنها را با سودآوری بانک توسعه تعاون بررسی نماییم. یعنی در این تحقیق بدنبال سنجش نقش شرکتهای تعاونی تولیدی در سودآوری بانک توسعه تعاون هستیم.

اهداف تحقیق

هدف اصلی تحقیق

- شناسایی شاخصها و ویژگیهای شرکتهای تعاونی تولیدی و بررسی نوع رابطه این شاخصها با سودآوری بانک توسعه تعاون می باشد.

فرضیه های تحقیق

در این تحقیق یک فرضیه اصلی و پنج فرضیه فرعی بصورت زیر مطرح می باشد.

- فرضیه اصلی:** شاخصها و ویژگیهای شرکتهای تعاونی تولیدی در این تحقیق بر سودآوری بانک توسعه تعاون تاثیر دارد.
- فرضیه فرعی ۱:** متغیر نسبت سپرده های سرمایه گذاری شرکتهای تعاونی تولیدی به کل سپرده های سرمایه گذاری جذب شده توسط بانک بر بازدهی داراییهای بانک توسعه تعاون تاثیر دارد.
- فرضیه فرعی ۲:** متغیر نسبت سپرده های قرض الحسنه شرکتهای تعاونی تولیدی به کل سپرده های قرض الحسنه جذب شده توسط بانک بر بازدهی داراییهای بانک توسعه تعاون تاثیر دارد.
- فرضیه فرعی ۳:** متغیر نسبت تسهیلات در یافتی شرکتهای تعاونی تولیدی به کل تسهیلات پرداخت شده توسط بانک بر بازدهی داراییهای بانک توسعه تعاون تاثیر دارد.
- فرضیه فرعی ۴:** متغیر تعداد سالهای همکاری شرکتهای تعاونی تولیدی بر بازدهی داراییهای بانک توسعه تعاون تاثیر دارد.
- فرضیه فرعی ۵:** متغیر اندازه شرکتهای تعاونی تولیدی بر بازدهی داراییهای بانک توسعه تعاون تاثیر دارد.

تعریف واژه ها، مفاهیم و متغیرها (نظری و عملیاتی)

- **بانک:** موسسه ای خدماتی است که به جمع آوری یا تجهیز سپرده های مردم و تخصیص منابع و مصرف بهینه آن در جهت سیاستهای کلی اقتصاد کشور با ابزارهای پولی و اعتباری اقدام و همچنین موجبات تسهیل در پرداختها و انجام سایر خدمات بانک را در چارچوب قوانین و مقررات فراهم می سازد (جمشیدی، ۱۳۸۰، ص ۴).
 - **سودآوری:** سودآوری به توان شرکت یا موسسه در ایجاد در آمد کافی به گونه ای که پس از پرداخت هزینه های جاری، مبلغی اضافی بنام سود برای شرکت باقی بماند، گفته می شود (عونی، ۱۳۸۷).
- در این تحقیق سودآوری را با شاخص بازدهی داراییها نشان خواهیم داد.

$$ROA = \frac{\text{سود خالص بعد از مالیات}}{\text{کل داراییها}} \quad \text{رابطه (۱-۱)}$$

- **سپرده:** وجوهی اعم از پول ملی (ریال) و یا پول کشورهای خارجی (ارز) که اشخاص حقیقی یا حقوقی تحت شرایطی که قانون تعیین نموده به بانکها و موسسات اعتباری تودیع و نزد آنها نگهداری می نمایند (حسینی، ۱۳۸۷).
- **تسهیلات اعطایی:** تسهیلاتی که بانکها به موجب قانون عملیات بانکی بدون ربا و قوانین مصوب در قالب قراردادهای عقود اسلامی به بخش غیر دولتی اعطاء می کنند (حسینی، ۱۳۸۷).
- **اندازه:** اندازه شرکتها بوسیله حجم داراییهای آنها ارزیابی می شود. در این تحقیق اندازه عبارت است از لگاریتم طبیعی داراییهای شرکتهای تعاونی تولیدی (آنی و همکاران، ۲۰۱۲).

$$SZE = \ln(i) \quad \text{رابطه (۲-۱)}$$

(کل داراییهای شرکت i)

- **نسبت سپرده های سرمایه گذاری:** عبارت است از نسبت مانده سپرده های سرمایه گذاری شرکتهای تعاونی تولیدی در تاریخ ۲۹ اسفند هر سال نزد بانک توسعه تعاون به کل سپرده های سرمایه گذاری جذب شده بانک مزبور در همان تاریخ. این نسبت در واقع نشان می دهد چند درصد سپرده های سرمایه گذاری جذب شده توسط بانک متعلق به شرکت مزبور می باشد.

$$D1 = \frac{\text{مانده سپرده سرمایه گذاری شرکت } i \text{ در } 29 \text{ اسفند سال } i}{\text{مانده سپرده سرمایه گذاری جذب شده بانک در } 29 \text{ اسفند سال } i} \quad \text{رابطه (۳-۱)}$$

- **نسبت سپرده های قرض الحسنه:** عبارت است از نسبت مانده سپرده های قرض الحسنه شرکتهای تعاونی تولیدی در تاریخ ۲۹ اسفند هر سال نزد بانک توسعه تعاون به کل سپرده های قرض الحسنه جذب شده بانک مزبور در همان تاریخ. این نسبت در واقع نشان می دهد چند درصد سپرده های قرض الحسنه جذب شده توسط بانک متعلق به شرکت مزبور می باشد.

$$D2 = \frac{\text{مانده سپرده قرض الحسنه شرکت } i \text{ در } 29 \text{ اسفند سال } i}{\text{مانده سپرده قرض الحسنه جذب شده بانک در } 29 \text{ اسفند سال } i} \quad \text{رابطه (۴-۱)}$$

- **نسبت تسهیلات دریافتی:** عبارت است از نسبت مانده تسهیلات دریافتی شرکتهای تعاونی تولیدی در تاریخ ۲۹ اسفند هر سال نزد بانک توسعه تعاون به کل تسهیلات پرداختی بانک مزبور در همان تاریخ. این نسبت در واقع نشان می دهد چند درصد از تسهیلات پرداخت شده توسط بانک متعلق به شرکت مزبور می باشد.

$$L = \frac{\text{مانده تسهیلات دریافتی شرکت } i \text{ در } 29 \text{ اسفند سال } i}{\text{مانده کل تسهیلات پرداخت شده بانک در } 29 \text{ اسفند سال } i}$$

- سابقه همکاری شرکتهای تعاونی تولیدی با بانک: منظور تعداد سالهایی است که شرکت 1 نزد یکی از شعب بانک توسعه تعاون افتتاح حساب نموده و با شعبه همکاری دارد. در این تحقیق برای نشام دادن این متغیر از تعداد سالهای بعد از افتتاح حساب توسط شرکت تا سال مورد بررسی استفاده خواهد شد.

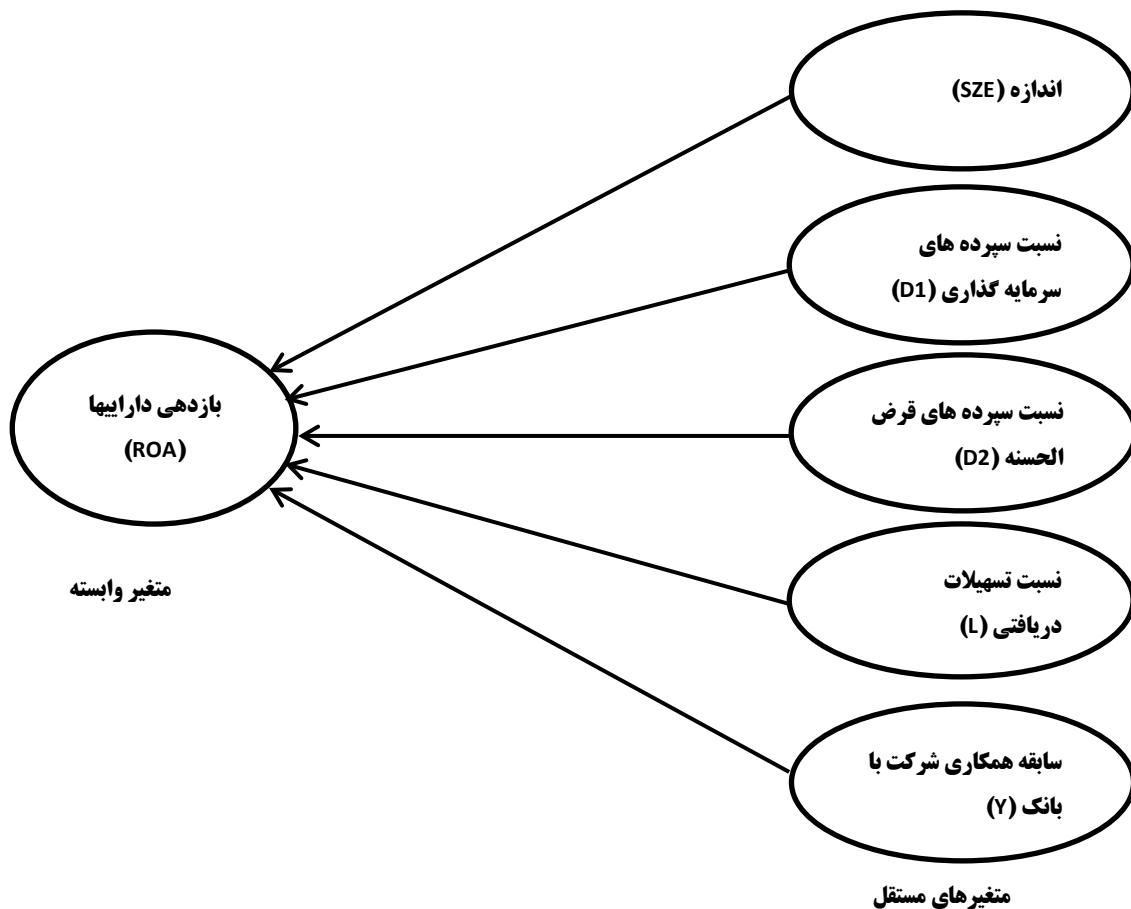
ارائه مدل مفهومی پژوهش

- در هر سیستم اقتصادی نقش نظام بانکی در جمع آوری سپرده ها (تجهیز منابع) و بکارگیری آن در تامین مالی طرحهای سرمایه گذاری (تخصیص منابع) از اهمیت ویژه ای برخوردار است. این مساله با تصویب قوانین خاص دولتها را ملزم نموده که با اتخاذ سیاستها و تدابیری پول و سرمایه را در جهت نیل به اهداف توسعه اقتصادی سوق دهد و در این میان نقش بسیار حساس بانکها در توسعه اقتصادی غیر قابل انکار است. بنابراین ارزیابی فعالیتهای بانک از اهمیت ویژه ای برخوردار است و نظر به اینکه بانک یک موسسه مالی است بررسی عواملی که عملکرد را متاثر می سازد حائز اهمیت است (آقابابائی، ۱۳۹۰).

از طرف دیگر با توجه به اینکه در بانکداری نوین مولفه های متعددی وجود دارند که بر روند تجهیز منابع پولی بانکها و موسسات مالی اثر می گذارند، لذا شناسایی و تعیین میزان تاثیر و نوع ارتباط این مولفه ها با موفقیت این واحدها و بالتبع آن با میزان سودآوری و بازدهی بانکهای تجاری مرتبط است. بررسی شاخصهای اثرگذار بر بانکهای تجاری یکی از مهم ترین موضوعات بین مطالعه کننده گان مسائل مالی است و در دهه های اخیر نیز محققین تلاش کرده اند تا عوامل گوناگونی که اثر مهمی بر بازدهی و سودآوری بانکهای تجاری دارد، شناسایی کنند (جهانخانی و همکاران ۱، ۱۳۷۹). از این رو در بخش نخست فصل دوم پژوهش حاضر، به شرح و تفصیل مفهوم سودآوری و عملکرد از دیدگاه پژوهشگران مختلفی نظیر عباسقلی پور (۱۳۸۹)، آقابابائی (۱۳۹۰)، عطائی (۱۳۹۲)، جهانخانی و پارسائیان (۱۳۸۰) و ... پرداخته شد در ادامه برای تشریح متغیرهای مستقل با ارائه ترانزانه یک بانک اسلامی در قالب تسهیلات اعطائی و جذب منابع بانکها بهره گرفته شد. با مطالعه تحقیقات عنوان شده در پیشینه تحقیق از قبیل المزاری (۲۰۱۴)، المومانی (۲۰۱۳)، ارینا و لیس (۲۰۱۳)، رامالال (۲۰۰۹) و آتاناسگلوو همکاران (۲۰۰۸) و با بررسی متغیرهای استفاده شده در تحقیق آنان و مقررات حاکم بر بانک توسعه تعاون و تعامل آن با شرکتهای تعاونی مدل مفهومی پژوهش، بصورت زیر ارائه گردید. مطابق نمودار (۱-۲) متغیرها بدو دسته مستقل و وابسته تقسیم بندی شده اند. متغیرهای مستقل در ۵ شاخص زیر طبقه بندی شده اند که شامل: اندازه، نسبت سپرده های سرمایه گذاری، نسبت سپرده های قرض الحسنه، نسبت تسهیلات دریافتی و سابقه همکاری شرکت با بانک می باشد که در مدل

۱- علی جهانخانی، محمد اسماعیل فدائی نژاد، عالم تبریز و علی رضائی بلوک آباد

مفهومی نشان داده شده اند. متغیر وابسته تحقیق نیز نشان دهنده شاخص مهم سودآوری است و شامل بازدهی داراییها می باشد.

نمودار (۱-۲): مدل مفهومی تحقیق

منبع: برگرفته از تحقیقات المزاری (۲۰۱۴)، المومانی (۲۰۱۳)، ارینا و لیس (۲۰۱۳)، رامالال (۲۰۰۹) و آئاناسگلوو همکاران (۲۰۰۸)

روش تحقیق

این تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی- همبستگی است که سعی در توصیف روابط بین متغیرها با استفاده از آزمونهای آماری دارد. و چون داده های این تحقیق مربوط به سالهای قبل می باشد، از توصیفی- همبستگی پس رویدای می باشد. همچنین از لحاظ هدف نیز از نوع تحقیقات کاربردی می باشد. تحقیقات کاربردی تحقیقاتی هستند که با هدف برخورداری از نتایج یافته ها برای حل مسائل موجود در سازمان انجام می شود. به عبارت دیگر تحقیق کاربردی تلاشی برای پاسخ دادن به یک معضل و مشکل عملی است که در دنیای واقعی وجود دارد (خاکی، ۱۳۸۳، ص ۹۴).

نتایج تحقیق

با توجه به تایید فرضیه اصلی تحقیق در سطح اطمینان ۹۹ درصد و درصد بالای ضریب تعیین که نشان دهنده انتخاب و تعریف درست متغیرها می باشد، بانک توسعه تعاون می تواند از مدل پیشنهادی که به عنوان سودآوری در رابطه (۵-۱) مطرح شده است استفاده نمایند. در رابطه با تاثیر هر متغیر مستقل بر سودآوری بایستی اذعان نمود:

- نتیجه بدست آمده از فرضیه فرعی اول نشان دهنده این است که متغیر اندازه بر ROA دارای تاثیر قوی و مثبت است. اندازه در این تحقیق عبارت است از لگاریتم طبیعی کل داراییهای شرکتهای مورد بررسی که بطور مستقیم با حجم داراییهای شرکت ارتباط دارد. اندازه شرکت در مطالعات متعدد نمایانگر جنبه های مختلفی از شرکت است. اندازه شرکت در یک دیدگاه دیگر می تواند نمایانگر اهرم شرکت باشد.

- نتیجه بدست آمده از فرضیه فرعی دوم نشان دهنده این است که متغیر نسبت سپرده های سرمایه گذاری بر ROA تاثیر منفی دارد. تجهیز منابع همواره اصلی ترین وظیفه سیستم بانکی بوده است. بانکها وجوه مازاد را جمع آوری و با دادن وام به متقاضیان، وظیفه سنتی خود یعنی واسطه گری را میان سپرده گذاران و وام گیرندگان ایفا می نمایند. با توجه به اهمیت جذب منابع و نیجه بدست آمده در این تحقیق که گویای این مطلب است که شرکتهایی که نزد بانک توسعه تعاون دارای سپرده های سوددار (سرمایه گذاری کوتاه مدت و بلندمدت) بیشتری هستند باعث کاهش سود خالص بانک توسعه تعاون شده اند و دارای نقش منفی در ارتباط با سود بانک هستند. لذا پیشنهاد می گردد، مدیران بانک توسعه تعاون در جذب و ایجاد تعامل با این شرکتهای، آنها را تشویق به افتتاح سپرده های بدون سود نمایند تا ضمن کاهش هزینه های بانک، باعث افزایش سودآوری شوند.

- نتیجه بدست آمده از فرضیه فرعی سوم نشان دهنده این است که متغیر نسبت سپرده های قرض الحسنه بر ROA تاثیر بسیار قوی و مثبت دارد. این نتیجه گویای این مطلب است که شرکتهایی که نزد بانک توسعه تعاون دارای سپرده های قرض الحسنه (بدون سود) هستند باعث افزایش سود خالص بانک توسعه تعاون شده اند و دارای نقش مثبت در ارتباط با سود بانک هستند. لذا پیشنهاد می گردد، مدیران بانک توسعه تعاون در جذب و ایجاد تعامل با این شرکتهای، شرکتهایی که دارای سپرده های قرض الحسنه پس انداز و جاری بیشتری هستند را انتخاب کنند تا باعث افزایش سودآوری بانک شوند.

- نتیجه بدست آمده از فرضیه فرعی چهارم نشان دهنده این است که متغیر نسبت تسهیلات اعطایی بر ROA تاثیر بسیار مثبت دارد. این نتیجه نشان دهنده این است که شرکت‌هایی که از بانک توسعه تعاون تسهیلات دریافت نموده اند در سودآوری و افزایش آن نقش بسیار قوی و به سزایی دارند.
- نتیجه بدست آمده از فرضیه فرعی پنجم نشان دهنده این است که متغیر تعداد سالهای همکاری شرکت‌های تعاونی و تولیدی با بانک توسعه تعاون، بر ROA تاثیر ندارد. این نتیجه گویای این موضوع است که مشتریانی که دارای سابقه همکاری بیشتری با بانک هستند باعث افزایش یا کاهش سودآوری بانک توسعه تعاون نشده اند. بدلیل عدم اهمیت این شاخص در تاثیر گذاری بر سودآوری پیشنهاد می گردد این متغیر را به عنوان شاخص اصلی در نظر نداشته و از این شاخص به عنوان شناسایی بیشتر شرکتها و اعتبارسنجی جهت اعطای تسهیلات استفاده شود.

پیشنهادات محقق برای تحقیقات آتی

- با توجه به متغیرهای تحقیق و نتایج بدست آمده موضوعات زیر جهت تحقیقات آتی پیشنهاد می گردد.
۱. رتبه بندی شاخصها و ویژگیهای شرکت‌های تعاونی تولیدی در تاثیر گذاری بر سودآوری بانک توسعه تعاون، با استفاده از مدل Topsis یا AHP.
 ۲. بررسی راهکارهای افزایش سودآوری در بانک توسعه تعاون.
 ۳. اعتبارسنجی شرکت‌های تعاونی تولیدی با استفاده از رگرسیون لجستیک(مدل لاجیت).
 ۴. رتبه بندی شاخصها و ویژگیهای شرکت‌های تعاونی تولیدی در تاثیر گذاری بر سودآوری بانک توسعه تعاون، با استفاده از مدل Topsis یا AHP.
 ۵. بررسی راهکارهای افزایش سودآوری در بانک توسعه تعاون.
 ۶. اعتبارسنجی شرکت‌های تعاونی تولیدی با استفاده از رگرسیون لجستیک(مدل لاجیت).